

MUZICA

enciclopedie

Muzică

Această lucrare face parte din colecția *Enciclopedia pentru tineri*.

Ea a fost realizată sub conducerea editorială a lui Claude Naudin, Françoise Vibert-Guigue și Brigitte Bouhet cu concursul lui François Bernard, Étienne Bours, Christophe Ghristi, Marie-Alix Gouyou-Beauchamps, Philippe Thanh pentru text.

Concepție grafică

Anne Boyer

Anne Delalandre

Direcție artistică

Alberto Mantovani

Machetă François Huertas

Emma Rigau

Corectură

Jean-Jacques Carreras

Direcția iconografică

Nathalie Bocher-Lenoir

Cercetare iconografică

AMDS / Françoise Roche

Producție Nicolas Perrier

Coperta Double

traducere din limba franceză

Silvia Știrbu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Muzică / Larousse; trad.: Silvia Știrbu.- Ed. a 2-a, rev.- București: Enciclopedia RAO, 2008

ISBN: 978-973-717-261-7

I. Știrbu, Silvia (trad.)

77

La Musique

©Larousse 1999, 2008

©Enciclopedia RAO 2000, 2008 pentru versiunea în limba română

Ediția a II-a

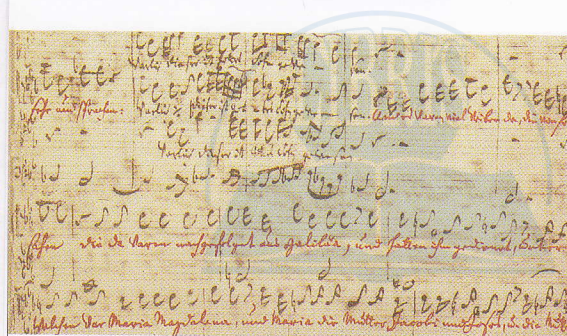
Orice reproducere, preluare parțială sau integrală, prin orice mijloc, a acestui text și/sau a nomenclatorului cuprins în lucrarea de față este strict interzisă, acestea fiind proprietatea exclusivă a editorului.

LIBRIS

a p e n t r u t i n e r i
c a

C u p

o artă universală 6

- Artă sunetelor 8
- Notația muzicală 10

instrumentele 12

- Vocea 14
- Instrumente din lemn 16
- Instrumente din metal (alămuri) 18
- Instrumente cu coarde 20
- Orchestra mare 22
- Instrumente cu claviatură 24
- Instrumente de percuție 26
- Instrumente moderne 28

muzica clasică 30

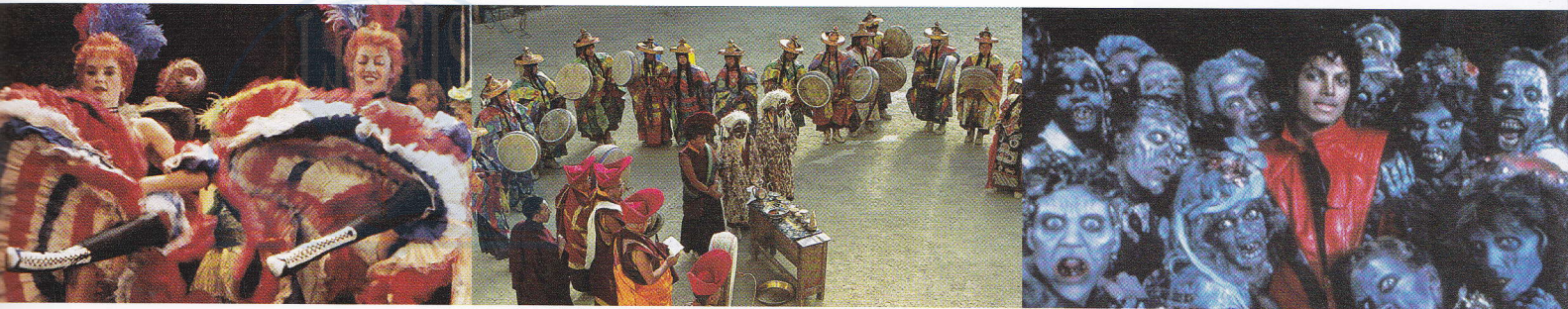
- Din Evul Mediu la Renaștere 32
- Opera barocă 34
- Despre Bach 36
- Vivaldi și Rameau 38
- Mozart și Haydn 40
- Beethoven și Schubert 42
- Romanticii 44
- Epoca bel canto-ului 46
- Verdi și Wagner 48
- Opereta 50
- Muzica națională 52

Muzica rusă 54

Secolul XX 56
Vremea căutărilor 58

i n s

muzica în lume 60

■ China și Japonia 62

Opera din Beijing 64

■ India și Indonezia 66

■ Muzica arabă 68

■ Africa 70

■ Antilele și America 72

■ În Europa 74

muzica din zilele noastre 76

■ Jazzul 78

Jazzul cucerește lumea 80

■ Rock-and-roll-ul 82

Muzica pop 84

Pop, techno, rap și reggae 86

■ Muzica world 88

■ Câteva lucrări care trebuie ascultate 90

■ Indice 94

Muzica răspunde unei necesități universale. Dintotdeauna și pretutindeni în lume, ea însoțește viața oamenilor: ceremonii religioase sau militare, sărbători și dansuri, cântece de dragoste, de muncă sau de revoltă...

○ artă universală

MUZICIENI LA TOKIO.

☆ **Apolo:** zeu al grecilor (și al romanilor), celebru pentru frumusețea lui; personificare a Luminii și a Soarelui, era protectorul tuturor artelor, sursă de inspirație pentru muzicieni și poeți.

☆ **imn:** cântec religios în ritualurile creștine.

☆ **liră:** instrument muzical cu coarde, care datează din Antichitate.

☆ **liturghie:** ansamblu de reguli care orânduiesc viața religioasă, cum ar fi desfășurarea unei ceremonii, alegerea rugăciunilor etc.

☆ **Orfeu:** personaj din mitologia greacă, poet și cântăreț neîntrecut, s-a căsătorit cu nimfa Euridice, care a fost ucisă de un șarpe. Nebun de supărare, a obținut de la zeul suprem, Zeus, dreptul de a o scoate din Infern, cu condiția să nu o privească înainte de a reveni pe Pământ. Dar în momentul ieșirii din Infern, Orfeu s-a întors pentru a se asigura că nimfa îl urmează; atunci, Euridice a dispărut pentru totdeauna.

☆ **profan:** care nu ține de religie.

☆ **psalm:** cântec religios evreiesc sau creștin, al cărui text este luat din Biblie.

Muzicanți antilezi pe stăzile din Guadelupa.

Primul cântec pe care îl auzim este melodia, cel mai adesea suavă, pe care mamele o fredonează la leagănul copilului lor, pentru a-l înveseli sau a-l adormi.

Întotdeauna și oriunde

Muzica s-a născut probabil o dată cu primii oameni. Oamenii au început să îngâne melodii slujindu-se de propria voce și de uneltele lor. Apoi, au confecționat obiecte menite să îndeplinească acest rol. Cele mai vechi instrumente muzicale datează din Paleolitic (cu 10.000 de ani înainte de Hr.): pietre, trunchiuri de copac scobite, fluiere și flaute din os. Dar rolul muzicii în timpul lungii perioade preistorice rămâne puțin cunoscut. Pentru cele mai multe civilizații, muzica a avut mai întâi

un rol religios. În Egipt, în Mesopotamia, dar și în India sau în China, muzica însuflețea cu ritmul ei toate momentele importante din viața indivizilor și a societății. În Occident, muzica a apărut mai târziu: în Grecia, unde era legată de ceremoniile religioase, precum și de poezie sau de dans. Pentru grecii antici, muzica era de obârșie divină: **Apolo** care îi fermeca pe zeii din Olimp cu lira lui, sau legenda poetului-cântăreț **Orfeu**, cel care făcea să danseze animalele, copacii și pietrele, ilustrează grăitor acest rol sacru al muzicii. Principalele instrumente muzicale ale grecilor erau lira, harpa, țitera și fluierul (aulos). Moștenitor al civilizațiilor ebraică și greco-romană, creștinismul a conferit muzicii un rol

În cetățile Greciei antice, procesiunile religioase erau însoțite de muzică, iar tinerele fete cântau imnuri.

esențial în **liturgia** sa. În Evul Mediu, muzica s-a diversificat: **psalmii și imnurile** însuflețeau viața călugărilor, în vreme ce trubadurii și truverii mergeau de la un castel la altul și își cântau poemele, acompaniindu-se cu lăuta sau cu viela.

Cultă și populară

Renașterea a marcat debutul expresiei muzicale așa cum va fi practică până în secolul XX. Pe atunci, muzicienii erau dependenți de unele case princiare; ei creau muzică religioasă sau **profană**, menită să acompanieze serbările Curții. Participau astfel la toate evenimentele care marchează viața. În paralel cu muzica „clasică”, a existat întotdeauna muzica populară: cântece din jocurile copiilor, hore, cântece de leagăn, de muncă sau de înmormântare, cântece de dans... Folclorul a inspirat chiar mari muzicieni din Rusia, Boemia sau Scandinavia secolului al XIX-lea.

Mai aproape de zei

În India, muzicienii nu aveau noțiunea „marilor monumente sonore”, asemănătoare celor din Occident. Ei au preferat să sublimeze sunetul și să epuizeze toate posibilitățile emoționale pe care le provoacă acesta. Coreea, China și Japonia au urmat exemplul Indiei, considerând muzica drept o modalitate de-a te apropia de zei.

Cântecele colective din Africa

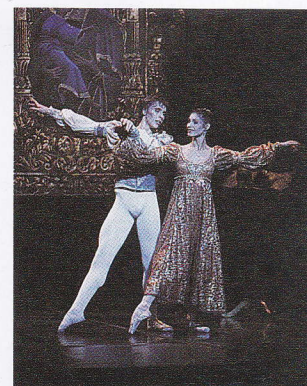
Africa este leagănul unui număr impresionant de tradiții muzicale, care au în comun ritmuri pline de vigoare, bătute în tobe de feluri și mărimi diferite. Melodia rămâne totuși elementul predominant pentru celebrarea căsătoriilor și a nașterilor, pentru a învinge bolile și moartea, pentru a însoți munca oamenilor. Oricât de neobișnuit sau de banal ar fi un eveniment, el este aproape întotdeauna ilustrat printr-un cântec. □

Muzica și dansul

Cine nu simte nevoia de a se mișca, de a bate ritmul cu piciorul, de a-și lovi palmele sau de a pocni din degete, când aude o melodie veselă și antrenantă? Nu se dansează peste tot în același fel, în aceleași locuri și nici din aceleași motive... dar ce contează? Dansul și muzica apropie oameni foarte diferiți. În orice sat din lume, un bal sau o petrecere îi invită pe localnici să danseze, desigur, dar și să se cunoască, să stea de vorbă și să-și exprime bucuria de a fi împreună. Ca și muzica, dansul poate fi și el o artă cultă. Baletul, de exemplu, este interpretat de artiști profesioniști, ai căror pași, mișcări și gesturi necesită o rigoare deosebită (dedesubt, Rudolf Nureiev în *Romeo și Julieta*, la Opera din Paris, în 1995).

Componența unei orchestre simfonice, aici Orchestra Filarmonică din München, ajunge la apogeul la sfârșitul secolului XIX.

Orice materie poate provoca vibrații care se propagă în aer sub formă de unde sonore. Unele dintre ele sunt regulate, constituind sunetele – elementul de bază a oricărei muzici.

Arta sunetelor

SEDINȚĂ DE ÎNREGISTRARE.

☆ **acord:** acțiunea de a executa în același timp mai multe note la un instrument muzical; se spune, de exemplu, a face să răsună un acord la pian.

☆ **notă:** semn care, în muzică, reprezintă durata și înălțimea unui sunet.

☆ **partitură:** pagină sau totalitatea paginilor pe care este scrisă muzica unei lucrări, de obicei prin note înscrise pe portative.

☆ **portativ:** serie de cinci linii paralele și orizontale, pe care (sau între care) se scriu notele muzicale.

☆ **sunet:** vibrație ce se deplasează prin aer sub formă de unde sonore, pe care urechea le percepe sau nu.

☆ **timbru:** însușire specifică a unui sunet, proprie unei voci sau unui instrument. Timbrul reprezintă personalitatea unei voci, permițând ca aceasta să fie recunoscută imediat.

Muzica poate fi definită ca arta de a combina **sunetele** între ele, după niște reguli care s-au schimbat în decursul timpului și care variază de la o regiune la alta. Dar ce este un sunet? Cum îl descriu muzicienii și cum îl reprezintă?

Ce este sunetul?

Sunetul este o senzație auditivă creată de vibrații. Prodate prin lovire sau prin frecare, sunetele au origini foarte diferite:

vocea, mișcarea bruscă a aerului, izbiri ale materiilor lichide sau solide, frecarea aerului de o materie solidă. Instrumentele muzicale folosesc cât mai bine aceste fenomene.

Bogăția sunetelor

Sunetele pot fi clasificate după mai multe caracteristici: înălțime, intensitate, durată și timbru. De exemplu, pentru a descrie un sunet, se spune: „Am auzit o notă acută, destul de puternică și lungă, cântată la vioară”. Se disting astfel cele patru elemente care constituie un sunet: înălțimea lui (acut), intensitatea (destul de puternic), durata (lung) și **timbrul** (vioară). Înălțimea unui sunet depinde de frecvența vibrațiilor pe secundă (exprimată în herți); cu cât ea este mai mare, cu atât sunetul este mai înalt; cu cât este mai joasă, cu atât sunetul este mai grav. Muzica folosește sunete a căror frecvență este bine

determinată și ordonată: **notele**. În scrierea muzicală, notele sunt așezate pe un portativ. O notă gravă se scrie în partea de jos a portativului, iar o notă acută, în partea de sus:

note care urcă

note care coboară

Emisia simultană a mai multor sunete se numește **acord**.

Marele trompetist de jazz Dizzy Gillespie folosea o trompetă puțin obișnuită (aici, cu surdină).

Atunci când sunetele sunt plăcute și se **acordează** bine împreună, vorbim de consonanță, uneori însă, ele sunt neplăcute și avem de-a face cu o disonanță.

Intensitatea determină volumul unui sunet. Pe o partitură, volumul este indicat prin litere, care sunt inițialele unor termeni italieni; *pp* pentru *pianissimo* (foarte încet), *p* (*piano*, încet), *mp* (*mezzopiano*, potrivit de încet), *mf* (*mezzoforte*, potrivit de tare), *f* (*forte*, tare), *ff* (*fortissimo*, foarte tare). Uneori, intensitatea variază în mod

Alămurile (aici, un ansamblu de cornuri) conferă fanfarei, ca și orchestrei simfonice, sonorități strălucitoare.

Din familia instrumentelor cu coarde, violile produc sunetele cele mai înalte.

progresiv; este vorba atunci de *crescendo* (sunetul se amplifică) sau de *decrescendo* (sunetul scade).

Durata unui sunet muzical este dată de forma notelor. Pătratul este forma notei celei mai lungi, dar se folosește foarte rar, runda este ceva mai scurtă; apoi urmează, cu o durată din ce în ce mai scurtă, doimea , pătrimea , optimea , șaisprezecimea , treizecideoimea , și zecipătrimea . Coada optimilor, după cum e simplă, dublă, triplă sau cvadruplă, se termină cu una, două, trei sau patru

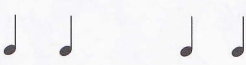
Toba, aici în Burundi, Africa, scoate un sunet limpede și sec.

stegulețe; optimile sunt legate între ele prin una , două, trei sau patru bare, atunci când se înlănțuiesc într-o **partitură**. Fiecare dintre aceste note se împarte în două: astfel, o notă întreagă valorează două doimi, sau patru pătrimi, sau opt optimi etc.:

o notă întreagă

două doimi

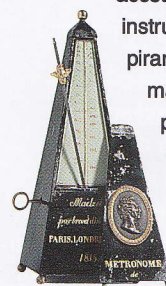
patru pătrimi

opt optimi

Timbrul permite definirea particularităților sonore ale unui instrument sau ale unei voci. Într-adevăr, aceeași notă, cântată la vioară sau la trompetă, nu va avea aceeași sonoritate, același timbru. Timbrul unei voci sau al unui instrument poate fi strălucitor, cald, răsunător, plin. Putem vorbi astfel de răsunetul trompetei sau de sunetul plin și cald al violoncelului.

Metronomul

Bătăile regulate ale acestui mic instrument cu formă piramidală marchează timpii pentru executarea unei bucăți muzicale.

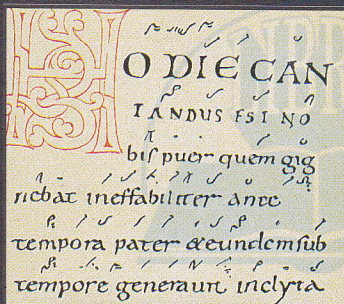

Ritmul poate fi cântat în

diferiți timpi (tempoul este viteza unei bucăți), de la cel mai lent la cel mai rapid: *largo*, *larghetto*, *adagio*, *andante*, *allegro*, *presto*. Inventat în 1816 de către germanul Johann Nepomuk Maelzel, metronomul permite muzicienilor, atunci când repetă, să regleze viteza de execuție a unei bucăți și să mențină un tempo regulat.

Diapazonul

Când cele două ramuri metalice ale acestui instrument în formă de furcă sunt făcute să vibreze, se obține o notă care servește ca referință muzicienilor orchestrei pentru a-și acorda instrumentele și a putea astfel să cânte la aceeași înălțime. Această notă este de obicei nota *la*, a cărei înălțime este predefinită la 440 de herți. Într-o orchestră, oboistul este cel care „dă la-ul“.

Muzica se ascultă, dar se și scrie, cu ajutorul notelor, pe un portativ format din cinci linii. Acest sistem a fost alcătuit începând cu Evul Mediu, iar numele notelor a fost dat de un călugăr italian.

Notația muzicală

ÎN EVUL MEDIU, NEUMELE, plasate deasupra textului, indicau ritmul și melodia bucății muzicale.

☆ **a descifra:** a citi o partitură muzicală pentru prima oară.

☆ **gamă:** suită ascendentă sau descendentă de sunete (note) dispuse la intervale stabilite de un ton sau un semiton. O gamă compusă dintr-o succesiune de douăsprezece semitonuri se numește cromatică.

Prin opoziție, gama lui do (do - re - mi - fa - sol - la - si - do), formată din cinci tonuri și două semitonuri, se numește diatonică. Intervalul dintre cele două note extreme ale unei game poartă numele de octavă. Pentru gama lui do, octava este intervalul între două note do succesive.

☆ **măsură:** grup regulat de note care formează timpi de valoare egală într-o compoziție muzicală.

Pe partitură, o măsură se notează între două bare verticale denumite bare de măsură. O măsură poate avea doi, trei, patru timpi sau mai mulți. Se spune a bate măsura, a cânta în măsura...

☆ **tempo** (cuvânt italian care înseamnă «timp»): viteza de execuție a unei piese muzicale. Tempoul poate fi vioi, lent, moderat etc.

Pe această partitură din secolul al XIII-lea, notele sunt reprezentate prin pătrate negre.

Notația este folosită pentru scrierea muzicii. Pentru punerea la punct a sistemului actual de citire a notelor, pe un portativ cu cinci linii, a fost nevoie de mai multe secole.

Notația modernă

Cântecele tradiționale se transmit pe cale orală. Dar, încă din Antichitate, s-a încercat transcrierea muzicii, fixarea lucrărilor printr-o scriere care să le permită muzicanților și cântăreților să o „citească”, să o **descifreze**. S-au succedat astfel diferite sisteme de scriere muzicală, începând cu mesopotamienii și cu grecii, care au pus la punct un cod ingenios, bazat pe literele alfabetului.

În secolul al XI-lea, călugărul benedictin italian Guido d'Arezzo a impus portativul cu patru linii și a folosit prima silabă a

versurilor unui imn latin dedicat Sfântului Ioan Botezătorul, pentru a-și aminti numele și intonația notelor:

Ut queant laxis (ut, termen vechi folosit pentru nota do)

Resonare fibris (re)

Mira gestorum (mi)

Famuli tuorum (fa)

Solve polluti (sol)

Labii reatum (la)

Sancte Johannes (si)

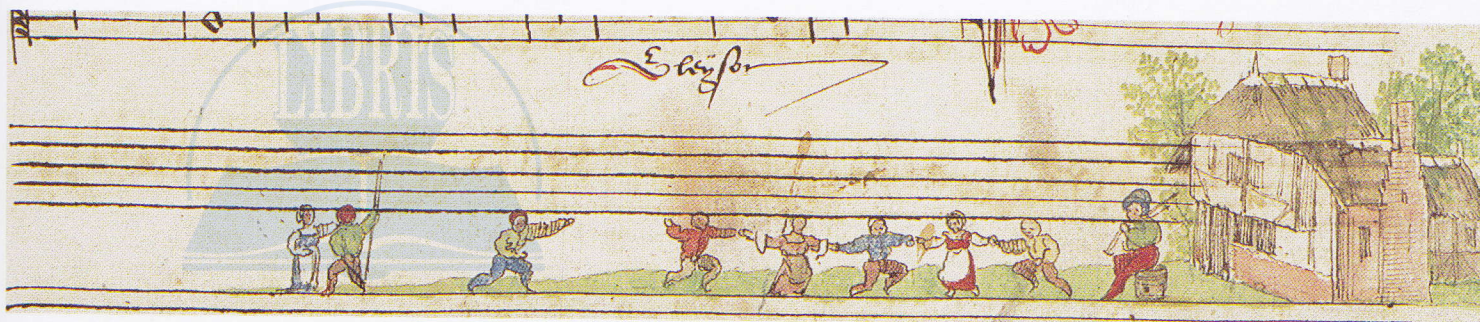
Notele desenate au apărut abia în secolul al XIII-lea. Forma fiecăreia (pătrate și romburi negre) reprezenta o lungime de sunet (lung, scurt, minim...). În Renaștere, tipografiile au contribuit la generalizarea notației în întreaga Europă.

În secolul al XVIII-lea, scrierea muzicală s-a perfecționat: notele, ovale și albe, erau scrise pe un portativ cu cinci linii și li se adăugau diferite indicații (de intensitate, de **tempo**, de expresie...), cu ajutorul unor cuvinte luate adesea din italiană.

În țările anglo-saxone și germanice, se practica sistemul elaborat de Bach, care folosea litere pentru a scrie notele: A (la), B (si), C (do), D (re), E (mi), F (fa), G (sol).

Citirea notelor

Forma notelor (doime, pătrime, optime...) indică durata, valoarea lor; locul pe care îl ocupă pe portativ arată înălțimea lor. La începutul fiecărui portativ, un simbol muzical, numit cheie, servește drept punct de reper pentru a determina înălțimea și numele notelor înscrise pe el, ușurând astfel descifrarea. Există opt chei, dar cele mai utilizate sunt cheia de sol (a doua linie pornind din partea de jos a portativului) și cheia de fa (a patra linie). De obicei, vocea sau instrumentele acute folosesc cheia sol, iar cele grave, cheia fa. Astfel, la pian, mâna dreaptă

Partitură ilustrată dintr-o culegere de cântece religioase și profane din secolul al XVI-lea.

folosește de obicei cheia de sol pentru a cânta notele acute (mai spre dreapta claviaturii), iar mâna stângă citește în cheia de fa și cântă notele mai grave (la stânga claviaturii):

mâna dreaptă
cheia de sol

mâna stângă
cheia de fa

Partitură-manuscris de Mozart, extrasă din Opera *Così fan tutte*.

Există șapte note, care merg de la cea mai gravă la cea mai acută: do, re, mi, fa, sol, la, si. Această serie, începând cu do și desfășurând totalitatea notelor până la următorul do, formează **gama** lui do major:

Această gamă, executată de mai multe ori pe claviatura unui pian, este sesizată cu ușurință, pentru că ea corespunde clapelor albe. Distanța muzicală, intervalul, care separă două sunete, se măsoară în tonuri și în semitonuri. Pe claviatura pianului,

intervalul situat între două clape albe alăturate este de un semiton. Între do și re, intervalul este de un ton, deoarece între cele două se află o clapă neagră; între mi și fa este un interval de un semiton, pentru că cele două clape albe se succed. Notele pot fi alterate, adică urcate sau coborâte cu un semiton și, uneori, cu un ton. Diezul # ridică nota cu un semiton. Pe claviatura pianului, un do diez este așadar clapa neagră care urmează clapei albe corespunzătoare lui do.

Bemolul b coboară nota cu un semiton, în timp ce becarul b anulează un diez sau un bemol și restabilește valoarea inițială a notei. Pentru a ușura citirea, notele sunt grupate în **măsuri**, fiecare fiind separată printr-o bară de măsură, iar bara dublă indică sfârșitul bucății. □

Dirijorul

Rolul dirijorului este acela de a coordona execuția instrumentiștilor și, în același timp, de a da o interpretare proprie lucrării. În secolul al XVIII-lea, dirijorul cânta în același timp la un instrument (în general, la clavecin sau la vioară). Dirijorul modern a apărut încetul cu încetul în secolul al XIX-lea, pe măsură ce operele muzicale deveneau tot mai complexe, iar orchestrele, din ce în ce mai numeroase. Hector Berlioz (1803-1869), Richard Wagner (1813-1883) au fost dirijori de mare valoare. După 1850, au apărut dirijorii care nu erau și compozitori.

Printre marii dirijori contemporani, pot fi citați Herbert von Karajan, Claudio Abbado (alături), Riccardo Muti, Seiji Osawa... Există și femei dirijor:
Nadia Boulanger, care era și compozitoare, Sarah Caldwell, Claire Gibault, Djo Djeung Rim...

